

Forrás: <https://www.mdpi.com/2077-1444/11/7/362>

Közzététel dátuma: 2020. július 17.

A sámánválasz: A tanulóidő és a beavatás narratívái a kortárs sámánizmusban (részlet)

Carolina Ivanescu* és Sterre Berentzen

Department of Religious Studies, University of Amsterdam, Kloveniersburgwal 48, 1012 CX Amsterdam, The Netherlands; sterre.berentzen@student.uva.nl

*Kapcsolattartó: c.ivanescu@uva.nl

Absztrakt: A cikk egy nyílt végű kérdéseket tartalmazó, 2018-ban elvégzett felmérésen alapul, amely McAdams és Manczak élettörténetekkel kapcsolatos megközelítéseit (2015) és a sámánmítosz tíz elemét (Mayer 2008) vizsgálva tárja fel, hogyan beszélnek sámánválaszokról az Egyesült Királyságban élő, magukat sámánként definiáló kortársaink. Az egyes elbeszélések rámutatnak a különböző sámánhagyományok közötti bonyolult találkozási pontokra és a folyamatos innováció jelentőségére. Rávilágítanak az emberi és az emberen túli hatalmak összetett hálózatára, és problematizálják az én helyét, jelentését, valamint működését. A kortárs sámánizmus egy széles körben elterjedt, sokrétű és sokoldalú jelenség, amely állításunk szerint nem különbözik annyira a sámánizmus hagyományos formáitól, mint azt egyes tanulmányok sugallják.

A sámánok kontextusba helyezése

A sámánizmusról úgy tartják, hogy az a vallás egyik legrégebbi megjelenési formája, a sámánok pedig hagyományos, őshonos és holisztikus szemlélettel képviselik szakmájukat. Ezt a nézetet egyesek támogatják, mások bírálják. A bírálatok elsősorban a sámánizmus konstruált, vagy bizonyos esetekben „kitalált” jellegére mutatnak rá. A hagyományos értelemben vett sámánizmus helyi jellegű, tudása a kultúrához és egy rituális rendszerhez kötődik (Walsh 1990, 15–17. o.). A helyi, etnikai vagy bennszülött sámánizmus különböző típusaiban azonban kváziegyetemes elemek is megtalálhatók, amelyek a különböző helyi gyakorlatokat úgy tüntetik fel, mintha bizonyos vallási gyakorlatok, nevezetesen a sámánizmus változatai lennének. Ezáltal megjelentek a sámánizmus kultúrákon átívelő definíciói (Eliade 1964; De Heusch 1981; Lewis 1989), amelyek annak megértését is formálták, hogy mik a sámánizmus kategóriájának körvonalai. Bár tudományos körökben sok kritika érte őket, ezek az univerzális kategóriák még mindig nagyon népszerűek a kortárs gyakorlatokban (Noel 1997; Wallis 2003; Znamenski 2007; Boekhoven 2013). Így az egyedi és az univerzális vonások és jellemzők közötti feszültség nemcsak a sámánizmus hagyományos formáiról szóló vitákban foglal el központi helyet, hanem a sámánizmus jelenlegi formáinak gyakorlatában is. Kortárs társadalmunkban az emberek, „akik sámánnak tartják magukat, vagy »sámáni« dolgokat művelnek” (Harvey 1997, 107. o. idézve: Wallis 2003), egy meglehetősen nagy és sokszínű csoportot alkotnak.

Ezek a Harvey által említett „sámáni” dolgok nyugati jellegűek és többnyire városi alapúak, de (különböző mértékben) kapcsolódhatnak a sámáni hagyományokhoz, és bizonyos esetekben különböző hagyományok keverékére épülnek. A szakirodalom újsámánizmusnak (*ford. megj.: neo-shamanism*) nevezi őket (Wallis 1999; Davidov 2010), amely kifejezés szorosan kapcsolódik a magsámánizmushoz (*ford. megj.: core shamanism*), Harner modern, egyszerűsített és univerzalista gyakorlási módjához (Harner 2009). Townsend szerint mind az újsámánizmus, mind a magsámánizmus a „modern sámáni spiritualitás” kategóriájába tartozik (Townsend, idézve: Walter és Neumann Fridman 2004, 49–58. o.). Az ezekben a gyakorlatokban részt vevő emberek a sámánizmus gyakorlóinak vagy sámánoknak tartják magukat. Minket az érdekel, hogy az emberek hogyan értelmezik magukat és az általuk végzett dolgokat sámániként, hogyan sajátítanak el egy bizonyos szókinccset, és milyen szavakat, képeket és metaforákat használnak annak érdekében, hogy megmagyarázzák, kik ők és mit csinálnak, és legfőképpen a modern kontextusban történő sámánná válás folyamata érdekel minket. A modern sámánizmus, és különösen a hagyományos sámánizmushoz való viszonyának megértéséhez egy elengedhetetlen, és tudomásunk szerint újszerű eszköz az önnarratívák vizsgálata. A narratívák lehetővé teszik számunkra, hogy megvizsgáljuk az emberek felfogását arról, hogyan váltak sámánná, és milyen szerepet töltenek be sámánként. Mivel mind a sámánná válás, mind annak megértése, hogy mit képvisel egy sámán, a gyakorlat központi tényezői, a narratívák lehetővé teszik számunkra, hogy a sámánizmus olyan kritikus jellemzőit tanulmányozzuk, amelyeket más módszerekkel nehéz lenne meghatározni.

Ehhez a sámánizmusról és a sámáni gyakorlatokról szóló meglévő szakirodalomra épülő, nyílt végű kérdéseket tartalmazó internetes felmérés eredményeit használjuk fel. Ebben a cikkben az Egyesült Királyságból származó, magukat sámánnak tekintő résztvevők által adott válaszokkal, valamint a sámánná válás folyamatával, tapasztalatával és meghatározásával kapcsolatos kérdésekkel foglalkozunk. Az átfogó válaszokat narratívaként elemeztük: a különböző narratívák strukturális összehasonlítása érdekében McAdams és Manczak modelljét alkalmaztuk (McAdams és Manczak 2015), amely az identitás élettörténeteken keresztül történő felépítésére összpontosít, a különböző narratívák tematikus összehasonlításához pedig a Gerhard Mayer által meghatározott sámáni attribútumokat (Mayer 2008) vettük figyelembe. A narratívák középpontjában annak meghatározása áll, hogy mi a sámán, amely az elbeszélő identitásához, valamint a sámánná válás folyamatában szerzett tapasztalatokról szóló beszámolókhöz kapcsolódnak. Ezeket az öndefiníciókat és tapasztalatokat a kettős elemzés alapján értelmezzük, és a hagyományos sámánizmus és az újsámánizmus szakirodalomban leírt jellemzőin keresztül reflektálunk rájuk, amelyeket viszonyítási pontokként használunk. Más szóval, ebben a cikkben a sámánná válásról szóló elbeszélések összehasonlítása érdekel bennünket, hogy megértsük, hogyan látják magukat és gyakorlatukat a kortárs sámánok, valamint hogy lássuk, hogyan viszonyulnak ezek az elbeszélések a sámánizmus különböző formáiról szóló meglévő szakirodalomban található beszámolókhöz. A narratívák ezért központi szerepet játszanak ebben a cikkben. Az önnarratívák vizsgálatával a kortárs sámánizmus és annak hagyományos sámánizmushoz való viszonyának megértése érdekében igyekeztünk rávilágítani a „tapasztalat” és a narratíva kutatási tárgyként történő használatának jelentőségére a sámánizmus kortárs formáinak kutatása során.